

Kozmopolis – zahteva in uganka

Že v 3. stoletju pred našim štetjem je Zenon, ustanovitelj stoicizma, rojen v Kiti-
onu na Cipru, zahteval, da mora človek delovati, ukrepati in obstajati kot držav-
ljan sveta – kozmopolit. In ne le kot prebivalec planeta Zemlje, temveč vesolja
kot celote. To je bilo v popolnem sozvočju s temeljnim naukom stoicizma – »živeti
v skladu z naravo« -, se pravi v harmoniji z ritmom in tekom univerzalne narave
celote, katere neločljiva in snovna molekula ter celica je tudi človek.

Filozof Heraklit iz Efeza je učil o univerzalni besedi, ki v nasprotju z zaseb-
no besedo ne odklanja zahtev globalne besede. In atenski učitelj Sokrat je v
svojem spoznavanju resnice iskal definicije in univerzalije, kot nam jih je po-
sredoval Aristotel. Brez občega ni mogoče zagotoviti veljavnosti vrednot ali na-
čel univerzalne sile. Tudi Platon v svojem spisu Timaios uči, da se mora človek
zavedati svoje starodavne narave, ki je v sozvočju s »tekom in gibanjem veso-
lja«, če se hoče povzpeti od uničevanja in čutne realnosti do nesmrtnosti in
trajne večnosti, katere gibljivi odsev je čas. Medtem ko Anaksagoras iz mesta
Klazomenai v Mali Aziji, Sokratov in Periklejev učitelj, um razume v njegovi
kozmični razsežnosti (um, ki vlada vsemu), se sodobni misleci kot Habermas
nagibajo k univerzalnemu, Apel pa k transcendentalnemu, ne da bi pri tem
zanemarili univerzalno.

Ta dognanja človeškega uma so v sozvočju tudi z zapovedmi Evangelijev,
opisanimi v Razodetju. Kristus prosi, da je treba evangelije razširjati »po vsem
svetu«, da morajo biti ljudje »kot eden« in da morajo učenci popotovati po svetu
in »poučevati vse narode«.

Poznavanje sveta in univerzalnega je v človekovem prizadevanju po spozna-
nju sebe in pomena stvarstva zahteva in uganka že od antične dobe. Že od
nekdanj je predpogoj samospoznanja in hkrati nujen korak na asketski poti k
poznavanju Boga.

Književnost z visokimi zahtevami filozofske, eksistencialne ali – zakaj ne –
religiozne vsebine je že od nekdanj vest življenja, izganjalec hudiča in blagodejno
sonce ter že od nekdanj sobiva ob drugih izrazih univerzalne človekove narave,
hkrati pa deluje kot vzvod v prevarah in poskusih zamegljevanja in izkrivlja-
nja tistega, kar je resnično, pravično, lepo ali dobro. Je tudi vzorčni model vrednot
in moralnih načel. Prav zato v našem času razkriva vse oblike odtujevanja,

gnusa, krivic, podkupovanja, kriminala, napuha, dramatizacije ega ali grdega in tako iznad pokrajine odstira meglo, da bi skozi lahko posijala svetloba in da bi v tej svetlobi ugledali luč.

Če globalizacije, za katero si s svojimi mislimi in besedami prizadevajo močni in junaški duhovi človeštva, ne bo spremljala človekova duhovna in moralna rast, bo okuženi in kužni svet razvrata in dekonstruktivizma ljudi – prebivalce planetarne vasi – spremenil v neodločne ovce, ki jih bo potrošniški in turistični stroj v čeljustih denarnega in kapitalističnega dobička premetaval sem ter tja.

Dostojevski je dejal, da lahko samo Lepota reši svet. To je res. Toda lepota ni le estetska, temveč je tudi moralna in politična: pripada tako veselju kot duši. Njeno bistvo je v marsičem odvisno od svetosti in božje milosti. In univerzalizacija sodobnega sveta, ki literarnega izraza ne more puščati ravnodušnega, se giblje onstran postmodernističnega dogajanja proti bistvu, kjer naj bi se srečala z majhnim in hkrati velikim svetom prek čudežev in čudenja, prek zamaknjenosti in božanske vznesenosti. »Ta svet, tako majhen, tako velik,« kot nam sporoča Nobelov nagrajenec, sodobni grški pesnik Odiseas Elitis.

Svet naj ne bo več tuj, temveč domač, nič več krivičen, temveč pravičen, nič več kaotičen, temveč urejen; naj ne bo več svet barbarstva prazgodovinskih demonskih dinozavrov, temveč svet civilizacije in angelov. Naš planet je paradiz. In književnost izganja in zdravi rane pekla človeštva ter ranjene in preklete vodi proti veselju in toplini nebes. To je njena vloga v bolečem procesu univerzalizacije, ki naj bi ga spremljale »previdnost in sanje«, če citiram Dionisiosa Solomosa, nacionalnega grškega pesnika. Toda spremljati bi ga moral tudi kruh življenja, nebeška mana, ki je nahranila utrujene popotnike v mitičnih puščavah Sinaja.

»Trdno stojimo,« je rekel arhangel Mihael, ko so satan in bataljon prekletih padli iz angelske milosti v globine teme.

Arhangelov krik »Trdno stojimo« so povzeli pisatelji po vsem svetu, da bi človeštvo ohranilo trdno in odločno srce, namesto da bi se pogreznilo v kanibalizem in živalskost, zaradi katerih na žalost trpi zahvaljujoč svoji bolni in sebični naravi.

Veliki atenski zgodovinar Tukidid v svoji zgodovini Peloponeška vojna vojno opisuje kot večno obsedenost, ker je dobro vedel, da bo človeška narava, ki v sebi skriva zver, vedno v sporu z moralnimi zakoni. To je na žalost res vedno in povsod. Taka je gola resnica, čeprav obstajajo tudi utopije. Prav take utopije opisujejo pesniki, včasih alopatsko in včasih homeopatsko, ker so hkrati zdravniki in zdravitelji v svetu, kjer se ljudje počutijo kot tujci in »avtsajderji«.

Sodobno človeštvo, utrujeno od gnusa in nihilizma, smrti in obupa, groze in obsedenosti, strasti in blišča, mrzlično išče prav zdravilno moč besede in njeno prosvetlitev, da bi v našem svetu končno prevladala lepota, svetost, čistost srca, milost, mir ter notranja in zunanja ustvarjalnost.

Pisatelji kot otroci paradiza pojejo v en glas z rajskimi pticami, pripravljeni sprejeti trobeliko sveta, zastrupljene puščice brezmilostnih gospodarjev teme,

in pri tem nikoli ne pozabijo, da so se bleščeča krila kerubinov porodila iz strupa in nevednosti predzgodovinskih – čeprav zgodovinskih – ljudi.

Služabniki in diakoni ljudi in Resnice, pisatelji skozi svoja dela pričajo o trpljenju sveta in človeštva, hkrati pa pošiljajo sporočila o svetlobi svetu, ki ga je treba popeljati proti arhetipski lepoti in božanski popolnosti.

Veliki sofist Gorgias je svoj govor v Olimpiji končal z željo, da bi ljudje imeli pogum in razvozlali uganke. Argo književnosti pluje skozi uganke in pisatelji kot Argonavti večno iščejo zlato runo, ki ga varujejo zmaji. Trdno se držec za konec Ariadne čudežne vrvice, vstopajo v labirint sveta, da bi ubili Minotavra v slehernem od nas.

Itaka čaka. Tako kot Odisej pisatelji korakajo proti nenehno izmikajočemu se cilju. Pod vodstvom Atene, boginje modrosti, pisatelji potujejo proti Itaki univerzalnega – materialnega in duhovnega – in poskušajo ubežati pred srdom Pozejdona, boga morja. In to jim bo uspelo le, če bodo spoštovali razlike, ki so bistvo demokracije. Enotnost različnosti na podlagi načela, da celota deluje v dobro posameznih delov, ti pa v dobro celote. Medtem se božji pastirji še niso spustili med nas, da bi maščevali narode in ljudstva in z modrim, univerzalnim in pravičnim vladanjem za vselej naredili konec trpljenju, bojznim in bolečim človeštva.

Prevedla Lili Potpara

